

ביהמ"ש המחוזי בת"א נתן היום החלטה המסיימת את התובענה

הייצוגית בעניין גבעת עמל

בית המשפט המחוזי בתל אביב נתן היום החלטה המסיימת את התובענה הייצוגית בעניין גבעת עמל. מדובר באקורד הסיום לפרשה קשה שליוותה את הציבוריות הישראלית החל משנת 1949 ועד היום.

השופט ד"ר מיכל אגמון-גונן, פותחת את פסק הדין, בתיאור של ח"כ מיכאל איתן את גבעת עמל:

"הסביבה התפתחה יפה. המשך רחוב פנקס בתל אביב- שכונת צמרת, שיכון בבלי, שכונות היוקרה היקרות ביותר במדינת ישראל. שכונת גבעת עמל נשארה מבנים נטושים, צריפים, בתים מטים לנפול ואי אפשר לתקן, אי אפשר להוציא רישיונות בניה, אי אפשר לבנות במקום, כי החוק במדינת ישראל קובע שאין להוציא רישיונות בניה בשכונה הזאת. אין מים זורמים בלחץ, אין שירותים עירוניים. המקום נועד לפינוי... "שכונת גבעת עמל ב' היא משל, היא משל להיסטוריה של דלות וגבורה, לעבר של חיי סבל וצנע, של קיפוח והזנחה, אפליה ומרידות, וכנראה לעתיד חסר תקווה שסופו מי ישורנו.... גבעת עמל היא אות קלון לחברה הישראלית. היא עדות כיצד טיפלנו בצורה כושלת וקלוקלת באנשים שלא היו יכולים להגיע למקומות הנכונים, לא היו בעלי הקשרים הנכונים, לא הייתה להם היכולת לדפוק על השולחן ולהשיג את המינימום האלמנטרי...."

ומבהירה כי: **"סיפורה של גבעת עמל הוא אולי תמצית המהות של משפט ועוני, המפגש בין אנשים החיים בעוני לרשויות, בניסיון לעמוד על זכויותיהם".** ומוסיפה: **אנשים החיים בעוני שפשוט לא הקשיבו להם, על אף שניסו ופנו וביקשו במשך למעלה משבעים שנה. ואולי ניתן לראות את התמצית בדבריו של סגן ראש עיריית תל אביב, מר י' רבינוביץ בישיבת מועצת העיר, בשנת 1960, כשציין: "החומר האנושי של גבעת עמל שונה מזה של נורדיה".**

השופטת מביאה את הבטחת ראש הממשלה לתושבי גבעת עמל לדאוג להם לדירור כבר בשנת 1949 ומציינת:

"היום, בחלוף 72 שנה מאותה הבטחה שנתן ראש ממשלת ישראל בשנת 1949, כשמעולם לא הוסדר מעמדם של התושבים בשכונת גבעת עמל, נכתבת החלטה זו, אקורד הסיום לפינויה של השכונה. 72 שנים בהם הוסדרו ונבנו השכונות הסמוכות: שכונת בבלי ופארק צמרת, ואילו תושבי גבעת עמל, על אף מאבקים שנמשכו עשרות בשנים ושלל הבטחות שחזרו וקיבלו, פונו בסופו של יום, בלא שמעמדם הוסדר."

השופטת סוקרת בהרחבה את הפניות של התושבים לממשלה, לשרים הרלבנטיים, לחברי כנסת ולעיריית תל אביב בבקשה שיסדירו את עניינם, פניות שנמשכות כל השנים, כאשר התושבים נדחים בלך ושוב, וכל אותה עת הם אינם מקבלים שירותים מעיריית תל אביב, בתקווה שיעזבו מרצונם את המקום. השופטת מציינת לעניין זה כי:

"את פני הבאים לשכונת גבעת עמל ב' (עד לפינויה לפני מספר חודשים), קידמו דרכי חצץ לא סלולות וצריפים. השכונה אינה מתוכננת, רחובותיה נטולי שמות או מספרים, אין בה כבישים סלולים או גינון עירוני, אף לא חיבור לתשתיות בסיסיות (השכונה לא חברה מעולם לרשת הביוב). ההזנחה העצומה ועליבותה של שכונת עמל ב' בולטות מאוד על רקע שכונות היוקרה הסובבות אותה ומצויות בשכונות לה."

בפסק הדין מפרטת השופטת את הסכמי המכר של הקרקע, שכללו בתחילה התחייבות ל"דיור אקוויולנטי" לתושבים, התחייבות שנוגחה בהמשך הדרך, כמו גם את העובדה שהקרקע נמכרה ללא מכרז, ולא על פי הנהלים. כמו גם את העובדה שבמשך 70 שנה נדחו התושבים שוב ושוב על אף ההבטחות שניתנו :

"ניתן לסיים חלק זה בפסוק: "נשיאים ורוח וגשם אין – איש מתהלל, במתת-שקר" (משלי כה, פס' יד'). וכך פרש רש"י פסוק זה: "כאשר יהיה תוחלת שוא כשהשמים מתקשרים בעבים והרוח מנשבת ואדם מצפה שיבא גשם ולא בא והם מצטערים וכלות עיניהם כך איש מתפאר לומר כך וכך צדקה אתן לידי גבאי והוא משקר וכלות עיני עניים ומתנתו ואינה באה". ומוסיף הרלב"ג: "הנה האיש המתהלל במתן ולא יתנהו ר"ל שיראה עצמו חפץ לתת ולא יתן דומה לעננים ורוח כשיבואו שיבטיחו הרואים שיהיה מטר ואחר זה לא יהיה מהם גשם והנה גנה זה החלק הדבור כי הוא מגונה מאד" – וכל המוסיף גורע. ההבטחות שניתנו לא קוימו, ומקום שניתן פיצוי, הוא היה פיצוי חלקי, לא מוסדר, שניתן לאחר כשבעים לאחר כ-70 שנה ורק בתביעות שהוגשו כנגד התושבים לפינוי."

כיוון שהמשפחות האחרונות פונו, כנגד פיצוי, על אף שהיה זה בתביעות פינוי שהוגשו נגדם בידי החברות שרכשו את הקרקע בשעתו, לא נדרש עוד דיון בתובענה הייצוגית לגופה. ואולם, התושבים שהגישו את התובענה ובאי כוחה עמדו על כך שהם זכאים לגמול ושכר טרחה בגין הגשת התובענה הייצוגית, והעלאת הנושא לסדר היום.

במקרה כזה, יש צורך להראות תועלת לקבוצה. בית המשפט קבע כי לעניין זה יש להבחין בין תובענה צרכנית, אז ככלל, יש מקום לפסוק גמול ושכר טרחה רק במקרים חריגים בהם היתה תועלת ממשית (כלכלית) לקבוצה, לבין תובענות ייצוגיות המוגשות בשל עוולות חברתיות כמו במקרה זה.

השופטת אגמון גונן כותבת לעניין זה :

"אני סבורה כי יש להבחין בין תובענות צרכניות-כלכליות במהותן, לבין תובענות שבמרכזן עוולה חברתית. כאשר מדובר בתובענות מהסוג הראשון, יש להראות תועלת קונקרטית לקבוצה.

"הדברים שונים כאשר מדובר בתובענה שבבסיסה עוולה חברתית. במקרים אלו, גם אם אין תועלת קונקרטית במובן הסעד שהתבקש, הרי ששיח ציבורי מעמיק בנושא יכול להוות תועלת שכזו. כפי שטענו בצדק המבקשים, דווקא שיקולי הרחב

הם התומכים בפסיקת גמול ושכר טרחה על מנת לעודד הגשת תביעות בגין עוולות חברתיות בשם אוכלוסיות מוחלשות.

”אדגיש, אין הכוונה להפוך את בית המשפט לזירה לשיח ציבורי בנושאים חברתיים ככלל. הכוונה היא כי בנושא כמו זה שלפניי, בו קמה לתובעים עילת תביעה, כפי שהבהרתי לעיל, יש להסתכל בהסתכלות רחבה יותר על השאלה מהי התרומה שהביאה התובענה.

”כפי שעולה מהסקירה ההיסטורית של השכונה, מדובר בעוול היסטורי, התושבים פעלו כל הזמן, ללא לאות, בניסיון להביא את המדינה לקיים את הבטחתה כלפיהם. הבטחה שניתנה בשנת 1949, מולאה סופית רק בשנת 2020, עם מתן פסק דינו של בית המשפט העליון. ייתכן כי לו היה קיים מוסד זה של התובענה הייצוגית, בשנת 1961, והייתה מוגשת אז תובענה ייצוגית, לא היינו מגיעים עד הלום.

”הגשת התביעה אכן העלתה לסדר היום הציבורי את העוול שנגרם לתושבים משך השנים וקולם של התושבים נשמע ברבים. הדיון בכך, לרבות הגשת הצעת חוק נוספת, הן עדות לדברים. סבורני אפוא כי יש לומר שבקשת האישור הביאה תועלת לחברי הקבוצה, תועלת ממשית, קונקרטית ורלוונטית; תועלת שמקורה בהגשת ההליך הייצוגי.”

השופטת מסיימת כך את פסק הדין:

”אני תקווה כי הכרה בעוול שנעשה לתושבי גבעת עמל לאורך עשרות בשנים, יקל במשהו את כאבם. אני תקווה כי ההכרה בכך שצדקו הם, הוריהם, והורי הוריהם לאורך כל הדרך, כשחזרו ואמרו שהגיעו למקום לבקשת הרשויות של המדינה שבדרך, וכי הבטחות שקיבלו, ולא מולאו, ניתנו בדין ולא בחסד, תרפא במשהו את הפצעים, וכי זה יהיה הפיצוי שבהגשת תובענה זו.”